

B.I.B.S., a. s.

Využití EduBase ve výuce 10

Projekt Vzdělávání pedagogů v prostředí cloudu

reg. č. CZ.1.07/1.3.00/51.0011

Mgr. Jitka Kominácká, Ph.D. a kol.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

2015

1 Obsah

1	Obsah	2
2	Úvod	3
3	Autorský zákon.....	4
4	Softwarové právo.....	6
5	Závěry.....	10

2 Úvod

Každý učitel nyní připravuje pro žáky širokou škálu materiálů, některé nalézá na internetu, upravuje a poté používá... S tím jsou spojeny potenciální konflikty s autorskými právy.

Předposlední výukový materiál se proto zabývá autorským právem a jak pracovat ve škole v souladu s autorským zákonem.

3 Autorský zákon

Od 1. ledna 2000 je v České republice v účinnosti **autorský zákon č. 121/2000 Sb.** Autorský zákon, který již byl několikrát novelizován, definuje dílo jako dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam. Dílem je zejména dílo slovesné, hudební, dramatické, choreografie, pantomima, fotografie, za dílo se považuje také počítačový program a databáze. Autorským zákonem je tedy chráněno dílo v libovolné podobě, může se jednat o text, obraz, nahrávku nebo prezentaci. Autorský zákon dále vyjmenovává další práce, které výše uvedenou podmínku nespĺňují, ale je jim statut autorského díla přiznán. Patří sem např. počítačový program, databáze či fotografie. Ochrana se nevztahuje pouze na díla hotová (dokončená), ale i na jednotlivé fáze vzniku. V zákoně je ale na druhou stranu vypsané, co autorským dílem není, i když by to popsanou definici splňovalo. Jedná se o úřední díla či díla lidové kultury.

Autorské dílo vzniká automaticky jeho vytvořením. Autor nemusí nikde nic hlásit. Psát větu, že „všechna práva jsou vyhrazena“, je tím pádem zcela zbytečné. Symbol ©, za kterým je uvedeno jméno autora a rok, říká, že se jedná o autorské dílo. Pokud ale tento symbol není uveden, rozhodně to nic nemění na faktu ochrany díla. Dílo může být chráněno, i když se u něj symbol © nevyskytuje.

Autorem může být pouze fyzická osoba. Činnost autora není podnikáním a nevyžaduje tedy registraci či povolení. Zajímavostí je princip určení autora pomocí vyvratitelné domněnky, neboli za autora je považován ten, kdo je na díle uveden (pokud se neprokáže opak). Autor vždy může rozhodovat o prvním zveřejnění díla, o tom, jak bude autorství uvedeno, a má také právo na nedotknutelnost díla. Jde o tzv. osobnostní práva. Po smrti autora může být dílo užíváno pouze takovým způsobem, jaký nesnižuje jeho hodnotu, a autor u něj musí být uveden. Tato osobnostní práva nejsou předmětem dědictví.

Autor se nemůže svého autorství vzdát. Autorské právo končí vypršením autorských práv. Po vypršení autorských práv se dílo stává volným. Vypršení autorských práv je různé na základě typu díla. Obecně platí, že majetková práva trvají po dobu života autora a dalších 70 let po jeho smrti. Má-li dílo spoluautory, pak trvá 70 let po smrti posledního z autorů.

Zmíněná **majetková práva** jsou na rozdíl od osobnostních práv předmětem dědictví. Mezi majetková práva patří právo dílo užit (rozmnožovat, rozšiřovat originály, pronajímat, půjčovat, vystavovat a sdělovat veřejnosti), udělit oprávnění k užití díla někomu jinému a právo na odměnu. Vlastnictvím ale nepřechází práva autorská na vlastníka. Pokud autor dá někomu jinému právo užit díla, pak prostřednictvím licence. Autorský zákon má také vazbu na nový občanský zákoník a v některých případech i na další zákony.

4 Softwarové právo

Počítačový program musí být původní a musí být autorovým vlastním duševním výtvořem. Je chráněn jako dílo literární. Pozor: nejsou chráněny myšlenky a principy, na nichž je SW založen.

U **databáze** se hovoří o „pořizovateli“. Pořizovatelem databáze může být jak fyzická, tak právnická osoba. Pořizovatel má právo databáze vytěžovat nebo zužitkovat. Právo trvá jen 15 let od pořízení databáze.

Zvláštností je **zaměstnanecké dílo** a **školní dílo**. Zaměstnanecké dílo vytváří autor ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního či služebního vztahu k zaměstnavateli. Zaměstnavatel pak vykonává svým jménem a na svůj účet majetková práva k dílu. Má se za to, že autor svolil ke zveřejnění, úpravám, zpracování včetně překladu, spojení s dílem jiným, zařazení do díla souborného a s tím, aby uváděl dílo na veřejnosti pod svým jménem (písemně lze ale sjednat jinak). Autor má právo na přiměřenou dodatečnou odměnu, pokud se mzda dostane do zjevného nepoměru k zisku zaměstnavatele. Toto ale neplatí pro programy, databáze a kartografická díla. Počítačové programy, databáze a kartografická díla se považují za zaměstnanecká díla i tehdy, byla-li vytvořena na objednávku.

Školní dílo je vytvořeno žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole. Škola může dílo užít k výuce a pro svou vnitřní potřebu, musí však uvést název díla a jméno autora. Škola nesmí dílo využít výdělečně. Autor může své dílo užít sám, nebo někomu jinému poskytnout licenci, ale pouze v případě, když to není v rozporu s oprávněnými zájmy školy. Škola může po autorovi požadovat, aby z výdělků takto dosaženého příjmu přiměřeně přispěl na úhradu nákladů.

Dalším typem díla je **dílo kolektivní**, na němž se podílí více autorů, kteří jej vytváří z podnětu toho, kdo jej pod svým jménem poté publikuje, přičemž příspěvky jednotlivých autorů nemají povahu samostatného díla. Jiným typem je **dílo spoluautorské**. V tomto případě musí být zřejmé, kdo jakou část díla vytvořil a jak se určuje podíl na zisku.

Pokud učitel dává žákům k dispozici své materiály, musí se jednat o učitelovo autorské dílo. Pokud využívá cizí zdroje (např. obrázky), musí zde řádně uvést odkaz na zdroj. Nestačí jen seznam zdrojů v závěru materiálu, musí být zcela jasné, co je převzato a co je dílem autora. Např. ke každému převzatému obrázku dát číslo a v seznamu zdrojů k číslu uvést kompletní odkaz na zdroj.

Jak je uvedeno výše, materiály, které si učitel vytvoří pro výuku, jsou vlastnictvím školy. Učitel je vytvořil jako zaměstnanecké dílo, i když je zpracoval doma.

Pokud si učitel stáhne z Internetu výukový materiál (např. DUM) a ten má zájem upravit, je třeba získat souhlas původního autora (pokud není výslovně uvedeno jinak). Upravené dílo je pak dílem spoluautorským.

Neoprávněným zásahem do autorského práva je obcházení technických prostředků ochrany práv, dále pak výroba, dovoz, rozšiřování, prodej a pronájem pomůcek k odstranění technických zařízení k ochraně autorských práv, odstraňování elektronické informace o správě práv k dílům a dokonce i rozšiřování, dovoz a příjem děl, ze kterých byla tato informace odstraněna nebo změněna.

Nelegální užití programu/software má mnoho podob:

- nelegální zásah do zdrojového kódu a vývoj nelegálního softwaru,
- nabytí nelegálního softwaru,
- nelegální nabytí softwaru,
- nelegální užití softwaru,
- nelegální šíření softwaru,
- užívání protiprávního softwaru,
- prolamování bezpečnostní softwarové ochrany,
- narušení fungování softwaru.

Možnost využití programu ovlivňuje **licence** tohoto programu. Lze se setkat s několika typy licencí:

- Freeware – lze užívat a kopírovat nekomerčním způsobem, nelze upravovat,
- OpenSource – šířeno i se zdrojovými soubory,
- PublicDomain – bezúplatná licence k libovolnému použití,
- Shareware – volně k vyzkoušení,
- Trial – k vyzkoušení určité funkce programu,
- Demo – ukázka neúplné verze programu,
- Komerční verze – k zakoupení.

Na školách se často vyskytují dva problémy s užitím softwaru.

- 1. Nainstalování softwaru na větší počet počítačů, než je zakoupená (multi)licence/plovoucí licence. Poskytovatelé softwaru většinou vychází školám vstříc nabídkou multilicencí za zvýhodněnou cenu. Je třeba si pečlivě přečíst podmínky využití (počet instalací, určení výhradně pro žáky/učitele, ...).*
- 2. Instalace nelegálních kopií softwaru jak žáky, tak učiteli. Správce počítačů by měl zamezit tomu, aby žáci měli možnost instalovat jakýkoliv program. Škola by měla mít směrnici o využívání ICT. Tato směrnice by měla být závazná nejen pro pracovníky školy, ale také pro žáky (součást řádu školy).*

Nelegálním užitím software se zabývá dokonce i trestní zákon (viz níže). Součástí autorského zákona je i **§ 31 věnující se citacím**. Bezúplatné užití je možné v případě citace, propagace výstavy, katalogové licence, úřední a zpravodajské licence, užití díla umístěného na veřejném prostranství, pro občanské a náboženské obřady, školní představení, knihovní licence, licence pro zdravotně postižené, licence pro sociální zařízení či výstavní licence.

Uvádění odkazů na zdroj není zcela triviální. Pravidlům pro zpracování bibliografických citací se věnuje norma ČSN ISO 690 s národní přílohou. V normě se vyskytuje 20 kategorií publikací, uveďme zde proto jen dvě nejčastější, a to knihu a webovou stránku:

Kniha se uvádí autorem/autory, názvem díla, sídlem nakladatelství, názvem nakladatelství, rokem vydání, popřípadě počtem stran a ISBN. Př.:

RYBIČKA, J. *LaTeX pro začátečníky*. Brno : Konvoj, 2003. 238 s. ISBN 80-7302-049-1.

Elektronické zdroje jsou citované stále častěji. Důležité je si ověřit, zda se jedná o důvěryhodný zdroj. Kromě autora a názvu stránky musí být uveden typ zdroje (on-line, CD-ROM, DVD) a celé URL. Musí se také uvést přesné datum citace. Př.:

RYBIČKA, J. *Desatero čitelnosti* (on-line). Brno : MENDELU [cit. 2015-03-24]. Dostupné na: <https://akela.mendelu.cz/~rybicka/prez/zpract/desate.pdf>.

5 Závěry

Od 1. ledna 2000 je v České republice v účinnosti autorský zákon č. 121/2000 Sb. Učitel musí dbát na jeho dodržování a také učit žáky, jak být s tímto zákonem v souladu. Dále je důležité seznamovat žáky se základními principy softwarového práva.

BIBS
VYSOKÁ ŠKOLA

Vzdělávání pedagogů v prostředí cloudu

Reg. číslo: CZ.1.07/1.3.00/51.0011

Realizátor projektu:
B.I.B.S., a.s.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ